

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. I. Quid sit dispensatio, & an ea in legem humanam cadere possit?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

epiikia, sed si superior consuli non potest, se- A
cundum verba legis agendum est.

7. Dico ultimo, quando probabiliter judica-
tur, legem non comprehendere aliquem ca-
sum, licet uti epiikia; dummodo tunc non ha-
beat alius iudicium, quo probabilius existi-
meretur casum illum comprehendere.

Hac conclusio patet ex principiis statutis in
dissertatione de probabilitate, ubi ostendimus
iudicium probabile in moralibus sufficere quid-
dem interdum ad prudenter operandum, quan-
do non occurrit aliud probabilius; si tamen
fiat concursus duarum opinionum probabili-
orem; alioquin peccamus contra regulas pru-
dentiae, quae dicitur huic potius adhaerere, lum esse
sententiae, quae nulli profus errandi aut pec-
candi periculo nos exponit, quam illi, quae nos
probabili saltem peccandi & errandi periculo
reddit obnoxios. Unde Chrysostomus homil.
44. in Matth. *Si vestimentum empturus, unum gi-
ras negotiatorem & alterum: & ubi meliores vestes
invenit, & pretio viliori, ab illo comparat; an non
oportet populum circumire omnes Doctores, & inquirere
ubi sincere veritas Christi venditur, & ubi
corrupta, & veritatem eligere plusquam vestimen-
tum?*

8. Idem docet subtilis Doctor in 3. dist. 25. q.
1. num. 8. ubi haec scribit: *In moralibus quando
sunt altercationes de aliquo peccato, quando primo
est mortale, ut si unus peritus in scientia dicat quod
non licet sic mercari, & alius dicat quod licet: tutius
est non procedere sic, nec sic, sed expectare quousque ve-
ritas pateat aliunde; si enim ita esset quod unus Doctor
diceret, aliquem peccare mortaliter, nisi sic faceret,
& alius quod peccaret, si sic faceret, tunc simplex fo-
rer perplexus: idem bene videndum est in moralibus an-
tequam aliquid asseratur, quia videlicet cum habens
duas opiniones contrarias perplexus sit, periculosè se
determinaret ad unam, nisi re diligenter inspecta pro-
babiliter eligeret. Et in 4. dist. 11. quaest. 6. Cum
multis (inquit) sit probabilior pars negativa, non si-
ne peccato aliquis se exponit dubio, sequendo affirmati-
vam minus probabilem. Sed de hoc futurus in praedicta
dissertatione de probabilitate.*

DISPUTATIO X.

De legum mutatione.

Ad questionem 97. D. Thoma.

Cum tripliciter lex aliqua mutari possit,
nimirum per dispensationem, seu relaxa-
tionem juris circa aliquas personas, per
abrogationem, & per cessationem, seu simpli-
cem deletionem, ut quando lex ad tempus lata,
eo elapso expirat; ut legum humanarum muta-
tio perfecte declaretur, de triplici illo modo
mutandi leges humanas, breviter hic agendum
est, & primo de dispensatione, deinde de abro-
gatione, & cessatione legum humanarum.

ARTICULUS I.

Quid sit dispensatio, & an ea in legem huma-
nam cadere possit?

Dispensatio definitur à Glossa in cap. Requi- 1.
rirus 1. quaest. 6. *Juris communis relaxatio facta
cum cogitatione cause, ab eo qui ius habet dispensandi.*
Verum cum haec definitio supponat ad valide
dispensandum necessariam causam cognitionem,
quod in controversiam vertitur, illam sic alii
definiunt: *Dispensatio est iuris relaxatio, à potesta-
tem relaxandi habente facta.* Alii demum omnia
causa efficiente, per formalem sic brevius eam
definiunt: *Dispensatio est iuris relaxatio.*

Ex his definitionibus colligitur primo, dispen- 2.
sationem in eo differre à legis interpretatione,
quod haec declarat tantum legem suam vim ob-
ligandi non habere in aliquo casu, vel persona
particulari: illa, adhuc vigente legis obligatio-
ne, subditum eximit à legis obligatione, quae
alioquin astringeretur. Quod sit ut legem inter-
pretari, non sit tantum superioris, sed etiam sub-
diti, qui per epiikiam potest in casu particulari
declarare, legem non obligare: contra verò in
lege dispensare non potest, nisi superior, cum sit
actus jurisdictionis, qui superioritatem requirit
in dispensante, & subjectionem in eo cum quo
dispensatur.

Colligitur secundo, dispensationem differre 3.
à privilegio, nam privilegium proprie est pri-
vata lex, quae potest aliquando esse contra jus, &
tunc est dispensatio; aliquando verò est prae-
ter jus, & tunc non est proprie dispensatio.

Colligitur tertio discrimen quod inter abso-
lutionem & dispensationem versatur, nam abso-
lutio non est contra legem communem, sed po-
tius secundum illam, si persona absolvenda il-
lam mereatur; dispensatio verò est contra le-
gem communem, cum sit iuris relaxatio.

Colligitur quarto, dispensationem rem esse 4.
odiosam, & bindeque restringendam, seu strictè
interpretandam, quia odiosum est eximi à lege,
quae aequaliter omnes obligat; & quia, ut ait re-
gula 28. juris: *Quae à iure communi exorbitant, ne-
ququam ad consequentiam sunt trahenda.*

Colligitur quinto, dispensationem rectè vul- 5.
nus seu vulnerationem legis appellari 23. qu. 4.
can. *Ipsa pietas*: Lex enim ex duplici causa vim
& vigorem habet, primo ex autoritate legis-
latoris, cuius prudentia regulam actibus huma-
nis imponit, & ex consuetudine, quae est vis con-
strictiva legis; quia consuetudo difficile vincit-
tur, praecipue, si sit multitudinis; unde fit ut lex
non praevalcat contra consuetudinem, sed po-
tius consuetudo contra legem; quando autem
cum aliquo juris rigor relaxatur, detrahatur ali-
quid de autoritate legislatoris, & de consuetu-
dine, & sic veluti infligitur vulnus legi. Quod
per dispensationem aliquid detrahatur à con-
suetudine, manifestum est; quod verò etiam de
legislatoris autoritate detrahatur, ex eo patet
quod legislatoris autoritas fundatur in pru-
dentia gubernativa; prudentia autem est prae-
videre res futuras, & casus qui possunt emergere,
eisq; opportuna remedia adhibere. Quando ergo
dispensatur in lege aliqua, tunc quodammodo
taxatur minoris prudentia legislator, eo quod
casum illum particularem non praeviderit.

Ex quo intelliges, quod licet in legem divina 6.
non

non possit cadere dispensatio proprie & strictè sumpta, quia Deus omnia singularia & contingentia prævidet, nec in legem naturalem, cum illa nihil aliud sit, quam impressio legis divinæ & æternæ facta in mentibus nostris; bene tamen in legem humanam, quia nimirum legislator humanus, quantumcunque prudens, non potuit singulos casus emergentes & contingentes prævidere. Unde Sapiens. 9. dicitur: *Cogitationes mortalium timidae, & incertæ providentiæ nostræ.*

7. Addo, quod sicut ad bonum commune conducit eximere aliquas personas per speciale privilegium à lege communi; ita ad idem bonum commune promovendum convenit cum aliquibus personis in eadem lege dispensare, cum non minus per privilegium, quam per dispensationem fiat à communi lege relaxatio.

8. Dices, leges humanæ sunt conclusiones deductæ ex lege naturali: Ergo hæc dispensatio in legem naturalem cadere nequeat, non poterit etiam cadere in legem humanam.

Sed nego Consequentiam, duplex enim distinguendus est modus, quo leges humanæ ex naturali deducuntur. Unus per modum conclusionis evidenter contentæ in principiis naturæ, ut in illo universali principio: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, evidenter continentur istæ conclusiones: *Non est occidendum, non est furandum, Nihil supra iustum est accipiendum.* Alter per modum particularis denominationis, ut cum princeps statuit certa media, quorum observatione publicum bonum promoveatur & conservetur, ut non esse nocte arma ferenda; certis temporibus abstinendum esse à carnibus; in publicis contractibus certas ceremonias esse servandas, & similia, quæ in principiis naturalibus non continentur evidenter, cum æque ipsa, ac opposita, vel alia disparata pro publico bono servando statui possint. Quamvis ergo in leges humanas primo modo in principiis legis naturæ contentas dispensatio cadere nequeat, cum illæ immediate obligent ex jure naturæ; unde eadem sunt apud omnes gentes, & ad jus gentium pertinent, ut docet sanctus Thomas supra quæst. 95. art. 4. Hæc tamen in leges humanas secundo modo contentas in principiis naturæ, cum illæ immediate non obligent ex jure naturæ, sed ex præcepto & imperio Principis, qui sicut potuit à principio tales leges non ponere, ita & ab illis semel positas certas personas per dispensationem, vel per privilegium eximere potest.

9. In hoc omnes Theologi conveniunt, sed dubitatur, & queritur primò, an liceat superiori subditum sine justa causa à lege humana dispensare?

Respondeo negativè contra aliquos Auctores relatos à Sanchez libro 8. de matrimonio. disp. 3. qui existimant supremum Principem, etiam sine justa causa, in sua lege dispensare posse, solumque Principis voluntatem dicunt justam esse causam dispensationis. Oppositum docent alij Theologi cum sancto Thoma hæc articulo 4. ubi hæc scribit: *Ille qui habet regere multitudinem, habet potestatem dispensandi in lege humana, quæ sue auctoritati innitur, ut scilicet in personis, vel in casibus, in quibus lex deficit, licentiam tribuat, ut præceptum legis non servetur. Si autem absque hac ratione pro sola voluntate licentiam tribuat, non erit fidelis in dispensatione, aut erit imprudens: infidelis quidem si non habet intentionem ad bonum com-*

*munis; imprudens autem si rationem dispensandi ignoret; propter quod Dominus dicit Luca 12. Quis purus est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam? Quibus verbis rationem fundamentalem nostræ resolutionis innuat, nam contra fidelitatem & implicitum pactum cum republica agit Princeps, qui absque justa causa à legibus commune bonum spectantibus cum aliquo dispensat: Ergo peccat sine justa causa dispensando. Consequencia patet, Antecedens probatur. Princeps potestatem legislativam, in qua includitur dispensativa, cum tacita conditione à regno, vel republica accipit, ut illa uti non possit in destructionem & nocumentum ipsius regni ac reipublicæ: Ergo contra fidelitatem & implicitum pactum cum republica agit, dum in legibus communibus sine causa dispensat. Unde Bernardus lib. 3. de considerat. cap. 4. *Queritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniat. Vbi necessitas viger, excusabilis dispensatio. Vbi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est. Utilitas (dico) non propria, sed communis. Nam cum nihil horum est; non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.**

Addo, quod quisquis sine justa causa dispensat, imprudenter & irrationabiliter agit, eximendo à lege communi eum, qui non est eximendus; quod est vitium acceptionis personarum, oppositum justitiæ distributiæ respectu Principis peccantis contra suum officium. Unde Tridentinum sess. 25. c. 18. de reform. prohibet dispensare sine urgenti justaque causa.

Quæres secundo, an dispensatio sine justa & rationabili causa concessa, nedum illicita, sed etiam invalida sit?

Respondeo quod dispensatio legis data à supremo Principe, hoc est, à legislatore, sive ab eo, qui est æqualis ei, aut etiam superior, sine causa legitima, est valida in utroque foro; secus verò dispensatio data ab inferiori in lege superioris, sine legitima causa.

Ratio primæ partis est, quia lex omnino pendet à voluntate legislatoris in fieri & conservari, qui sicut à principio potuit eam non condere, ita & eam potest in totum abolere per abrogationem, & ex parte tollere seu restringere, eximendo aliquem, vel aliquos ab ejus obligatione, quod fit per dispensationem: Ergo dum legislator absolute & sine causa vult aliquem à lege eximere, illico manet exemptus, & legis obligatio respectu illius manet sublata, aliâ conservaretur, & superstes maneret vis legis independenter à voluntate, imò contradicente voluntate legislatoris; quod non est minus impossibile, quam creaturam conservari in suo esse & virtute, suspendente Deo circa illam suum concursum conservativum.

Ratio verò secundæ partis est: Cum nequeat inferior in lege superioris dispensare, nisi per potestatem sibi à superiore concessam; cumque rationabiliter præsumi non possit, superiorem potestatem concedere inferiori, ut sine justa causa in sua lege dispense, sequitur omnem dispensationem factam ab inferiore in lege superioris sine justa causa esse invalidam & nullam defectu potestatis. Hinc

Colligitur primò, dispensationem factam à Summo Pontifice in votis, vel in alijs, quæ sunt de jure divino, aut naturali sine legitima causa, invalidam esse, subindeque sic dispensatum non

posse tali dispensatione uti, tutâ conscientiâ; quia summus Pontifex non accepit à Christo potestatem dispensandi in iure divino, aut naturali sine rationabili causa, ut rectè observant Cajetanus in Summa verbo, *Dispensatio*, Sylvester verbo *Votum* 4. quæst. 3. & Sotus de iustitia & iure quæst. 7. art. 3. ad 3.

14. Colligitur secundò, Summum Pontificem posse validè dispensare ex plenitudine suæ potestatis in quibuscunque legibus ac statutis Conciliorum generalium, & aliorum Summorum Pontificum, etiam sine legitima causa. Quia omnes istæ leges sunt juris humani, supra quod Summus Pontifex habet supremam & plenam potestatem, quâ & illud potest in totum abolere per abrogationem, ac tollere per dispensationem; licitè quidem & validè cum causa; illicitè verò, sed validè, si nulla causa iusta talis dispensationis existat. Undè Bernardus lib. 3. de considerat. ad Eugenium Papam, cap. 4. *Sic faciendo (inquit) probatis vos habere plenitudinem potestatis, sed iustitiam forte non ita. Hoc facitis, quia potestis; sed utrum & debeatis, questio est. Honorum ac dignitatum gradus conservare positi estis, non invadere.*

15. Colligitur tertio, dispensatum à superiori in ejus lege sine causa, non peccare utendo tali dispensatione, sed eâ posse uti tutâ conscientiâ. Nullus enim peccat utendo iure suo: At sic dispensatus utitur iure suo, utendo indulgentiâ dispensationis sibi concessâ: Ergo non peccat in hujus dispensationis usu.

Nec valet quod ait Martinonus in tractatu de legibus disp. 32. sect. 3. num. 27. quòd licet utentali dispensatione non peccet contra legem humanam, quæ definit ipsum obligare, peccat tamen contra jus naturale, quia turpis est pars, quæ toti non consentit. Non valet, inquam, quia licet turpis sit pars, quæ à toto sine causa discordat, non tamen quæ discordat à toto cum causa: At ille qui utitur tali dispensatione, non discordat à toto sine causa, nam ad non servandum legem illam, in qua est dispensatus, habet causam & titulum legitimum, scilicet beneficium dispensationis: Ergo nec contra legem humanam, nec contra jus naturale peccat.

16. Colligitur quartò, inferiorem Prælatus vi suæ potestatis ordinariæ, non posse dispensare in lege Prælati superioris. Nam dispensare est tollere vim legis ex parte, & respectu personæ, quæ dispensatur: Sed tollere vim legis est duntaxat illius, qui legem condidit, vel qui æquali cum eo gaudet potestate; non verò illius, qui potestatem inferiorem habet: Ergo Prælatus inferior non potest vi suæ potestatis ordinariæ dispensare in lege superioris.

17. Sunt tamen aliqui casus, in quibus Prælatus inferior potest vi suæ potestatis ordinariæ in lege Prælati superioris dispensare. Primus est, quando levis est materia, ita ut transgressio legis sit tantum veniale; sicut enim veniale peccatum nulli est reservatum, sed quilibet Sacerdos ab eo potest absolvere; sic etiam ab obligatione legis potest inferior Prælatus ratione levitatis materiæ dispensare. Ad id quod nec rationi, nec rectæ & suavi gubernationi consonum est, ut semper pro levibus ad superiorem recurratur, tametsi ad illum facilis sit recursus.

Secundò potest dispensare inferior Prælatus in his, quæ frequenter occurrere solent, cuiusmodi sunt dispensatio in jejuniis, in festis celebran-

dis, & similibus; nam & grave esset Principi, & nimis difficilis redderetur gubernatio, & satis limitata esset autoritas gubernantis, si in huiusmodi præceptis dispensandis semper recurrendum esset ad ipsum Principem.

Tertio potest dispensare inferior Prælatus in his, quæ ita propria sunt unius communitatis, ut nullo modo conveniant alijs. Ea enim, quæ sunt propria unius communitatis, sunt magis nota & perfecta immediato gubernatori, quam supremo Principi, aut Prælato, ac proinde melius ipsè, quam superior de ijs iudicare poterit.

Quartò, potest dispensare inferior Prælatus, cum in casu extraordinario urget necessitas dispensandi, atque periculum in mora, & valde difficilis est ad superiorum recursus. Sic posset Episcopus dispensare in impedimento matrimonij, alioquin dispensabili, si cum defectu occulto palam in facie Ecclesiæ, saltem cum alterius conjugis bona fide, fuisset celebratum; ipsa verò separatio fieri non posset, nisi cum maximo incommodo. Secus autem, si nondum esset in facie Ecclesiæ celebratum, ad Summum enim Pontificem tunc recurrendum esset.

Demum potest Prælatus inferior dispensare, cum dubium est, utrum casus dispensatione egeat, vel non, tunc enim præsumptio est pro libertate, quæ possidet; undè fit, ut casus, nisi certus sit, reservatus communiter non censeatur.

ARTICULUS II.

An, & à quo, & quibus modis lex humana abrogari possit?

18. **C**onstat ex dictis articulo præcedenti, abrogationem à dispensatione differre; abrogatio enim est totius legis ablatio; dispensatio verò est solum quadam legis restrictio & limitatio circa aliquam personam, aut aliquos effectus, manente illius obligatione circa alios.

19. **D**constat etiam differre abrogationem ab irratione, derogatione, correctione, & cessatione legis. Irritare legem est impedire, ne illa obligandi robore obtineat. Abrogare est, postquam vim obligandi lex obtinuit, illam in universum tollere. Derogare est, illam non in totum, sed in partem tollere. Corrigitur legem, est illam moderari addendo, vel demendo aliquid. Demum lex cessare dicitur, quando vel finitur tempus, pro quo illa ad obligandum posita fuit, vel cessat causa propter quam lata fuerat. His præmissis,

20. **E** dico primò, leges humanas mutari & abrogari posse; abrogari tamen aut mutari non debere, nisi ex tali abrogatione vel mutatione major aliqua utilitas speretur. Ita D. Thomas hic art. 1. & 2.

Probatur prima pars ratione, quam art. 1. in finiat; nam leges humanæ considerari possunt vel ex parte rationis humanæ, à quo procedunt, vel ex parte hominum, quorum actus lege diriguntur: Sed ex utroque capite mutabiles sunt: Ergo leges humanæ mutari, & abrogari possunt. Minor quantum ad primam partem evidens est, cum enim ratio humana finita & limitata sit, & ab imperfecto ad perfectum procedat, non potest legislator statim à principio prævidere omnia, quæ ad utilitatem rei publicæ magis